

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՆ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՆՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
25-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67
Ե 813

*Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը*

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան**

Ե 813 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ. Ս. Ղազինյան. –Եր., ԵՊՀ, 2017, 534 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2016 թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրությունն ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67

ISBN 978-5-8084-2208-7

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Հեղ. խումբ, 2017

**ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ ԵՎ
ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ: ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ¹**

Գագիկ Ղազինյան
*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի դեկան,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս*

Տաթևիկ Սուջյան
*ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի
ասիստենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Վճռաբեկ բողոքարկման առարկան (Վճռաբեկ դատարան բողոքարկման ենթակա դատական ակտերի շրջանակը) սահմանված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ նաև՝ Օրենսգրք) 403-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ վճռաբեկ դատարանը վերանայում է վերաքննիչ դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող և գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը²: Քննարկվող նորմի տառացի մեկնաբանությունից ուղղակիորեն բխում է, որ գործող

¹ Գիտական հոդվածը մշակվել և զեկուցվել է 15-T-5E236 «Դատական ակտերի վճռաբեկ վերանայման տեսական և գործնական հիմնախնդիրները» գիտական թեմայի շրջանակներում:

² Վերոշարադրյալ խմբագրությամբ այս նորմը սահմանվել է 2007 թվականի հուլիսի 6-ին ընդունված «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-270-Ն օրենքով, որով նաև ուժը կորցրած է ճանաչվել գործող Օրենսգրքի՝ դատավարական առումով վճռաբեկ բողոքարկման առարկան սահմանող 414-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ վճռաբեկ դատարանում վարույթը կանոնակարգող գլխի նորմերով ենթակա էին բողոքարկման միայն դատարանի վերջնական որոշումները, իսկ Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 10-րդ կետը, որը գործում է մինչև օրս, պարզապես սահմանում էր «վերջնական որոշում» հասկացության ընդհանուր բնորոշումը: Ընդ որում, վերոհիշյալ օրենքով Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածը լրացվեց 10.¹-րդ կետով, որը հստակ սահմանում է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի շրջանակը:

քրեադատավարական օրենսդրությունը չի տարբերակում գործն ըստ էության լուծող և գործն ըստ էության չլուծող (միջանկյալ)¹ դատական ակտերի վերանայման մեխանիզմները: Օրենսդրական կարգավորման որոշակի առանձնահատկություններով հանդերձ (խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է բողոքարկման տարբեր ժամկետներին, գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտի վերանայման արդյունքում կայացվող որոշումների սահմանափակ շրջանակին)՝ դրանք միավորված են դատական ակտերի վճռաբեկ վերանայման մեկ միասնական ձևի ներքո: Գործն ըստ էության լուծող և գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման և վերանայման մեխանիզմների սահմանագատման խնդիրն արդիական է ժամանակակից, այդ թվում՝ նաև հայրենական դատավարագետների շրջանում: Ընդ որում, տեսաբանների կողմից առաջարկվող դատավարգումն ինքնանպատակ չէ և ուղղված է տարբերակված դատավարական ձևի՝ մասնավորապես գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման և վերանայման պարզեցված ընթացակարգի ներմուծմանը՝ ապահովելու համար համապատասխան իրավական խնդիրների արագ և արդյունավետ քննությունը և լուծումը²: Նման տարբերակված կարգավորում է նախատեսում նաև ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագիծը (այսու-

¹ Քրեադատավարական տեսության մեջ միջանկյալ դատական ակտերը բնորոշվում են որպես դատարանի լրացուցիչ որոշումներ, որոնք նպատակ ունեն պատշաճ պայմաններ ստեղծել վարույթի իրականացման համար, գործն ըստ էության չեն լուծում և որպես կանոն ենթակա են անհապաղ կատարման: Ավելի մանրամասն տե՛ս **Червоткин А. С.**, Промежуточные судебные решения и порядок их пересмотра в российском уголовном процессе, дис... канд. юрид. наук., М., 2013, **Лоджанская Т. И.**, Понятие Промежуточных Судебных Решений и их Апелляционное Обжалование, Вестник Омского Университета. Серия «Право», N2 (39), 2014:

² Տե՛ս **Калмыков В. Б.**, Кассационное производство в уголовном процессе: Проблемы теории и правоприменения. дисс.... канд. юрид. наук. Казань, 2010, էջ 81, **Жеребятьев И., Шамарлии Л.**, Некоторые вопросы реализации правосудия в уголовном судопроизводстве // Уголовное право, 2004, N 3, էջ 84:

հետ նաև՝ Նախագիծ): Գործն ըստ էության լուծող և գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բովանդակային տարբերությամբ պայմանավորված, կարծում ենք, միանգամայն իրավաչափ է վերջին դեպքում բողոքարկման պարզեցված ընթացակարգի նախատեսումը: Միևնույն ժամանակ, նման տարբերակումը հնարավոր ենք համարում ոչ թե վերանայման հատուկ ձև առանձնացնելու, այլ վճռաբեկության շրջանակներում բողոքարկման և վերանայման ընթացակարգերը տարանջատելու եղանակով: Թե՛ գործն ըստ էության և թե՛ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վճռաբեկ աստիանում վերանայման պարագայում պահպանվում են դատական ակտերի վճռաբեկ վերանայման ձևի այնպիսի բնութագրական առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են՝ դատական ակտերի վերանայումը սուկ իրավունքի հիմքով և վերանայման հայեցողական բնույթը: Կարծում ենք՝ վերջին դիտարկմանը չի խանգարում նաև այն հանգամանքը, որ թեև ի տարբերություն գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վճռաբեկ վերանայման պարագայում վճռաբեկությունը՝ որպես դատական ակտերի վերանայման ձև և որպես քրեական դատավարության ինքնուրույն փուլ չեն համընկնում, քանի որ այս դեպքում քրեական գործը կարող է դեռևս գտնվել վերաքննության կամ նույնիսկ նախնական քննության փուլում:

Գործող Օրենսգրքի՝ վերը հիշատակված 403-րդ հոդվածի, 6-րդ հոդվածի 10.¹-րդ կետի և 376.¹-րդ հոդվածի համակարգային վերլուծությունից բխում է, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարան (այսուհետ նաև՝ Վճռաբեկ դատարան) բողոքարկման ենթակա գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն են առաջին աստիանի դատարանի դատավճռի, քրեական գործով վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու մասին որոշման վերաքննիչ բողոքարկման արդյունքում վերաքննիչ դատարանի կայացրած դատական ակտերը: Ինչ վերաբերում է գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերին, ապա Օրենսգրքի 403-րդ հոդվածից բխում է, որ վճռաբեկ բողոքարկման առարկա են կազմում մինչդատական վա-

րույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում, ինչպես նաև դատական քննության ընթացքում կայացված գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վերաքննիչ բողոքարկման արդյունքում կայացված դատական ակտերը, ինչպես նաև ինքնին վերաքննիչ դատարանի կայացրած գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը: Հետևաբար, վճարելի բողոքարկման առարկան հստակեցնելու համար նախ պետք է պարզել, թե առաջին ատյանի դատարանի՝ մինչդատական վարույթում և դատական քննության փուլում կայացրած՝ գործն ըստ էության չլուծող որ դատական ակտերն են ենթակա բողոքարկման վերաքննության կարգով: Այսպես, Օրենսգրքի 376.¹-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ և ըստ այդմ Վճարելի դատարան կարող են բողոքարկվել առաջին ատյանի դատարանի՝ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, փոփոխելու կամ վերացնելու, խուզարկության, ազգրավման, բժշկական հաստատությունում անձանց տեղավորման, ինչպես նաև նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների գաղտնիության իրավունքի սահմանափակման մասին, հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների (անգործության) դեմ բողոքների կապակցությամբ կայացված որոշումների վերանայման արդյունքում վերաքննիչ դատարանի կայացրած դատական ակտերը: Ինչ վերաբերում է դատական քննության ընթացքում նախքան դատավճիռը կայացվող, սակայն դատավճիռից անկախ, ինքնուրույն բողոքարկման ենթակա գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի շրջանակին, ապա դրա հստակեցման հիմնախնդիրները քրեադատավարական տեսության մեջ լայն քննարկման և դատավարագետների կողմից գիտագործնական ուսումնասիրությունների առարկա են դարձվել¹: Ընդհանուր մտեցման համա-

¹ St´u *Червоткин А. С.*, նշված աշխատությունը, էջեր 92-112, *Лоджанская Т. И.*, նշված աշխատությունը, *Клепиков Д. А.*, Промежуточное судебное решение: самостоятельное обжалование, обоснованность и процессуальная

ձայն՝ դատական քննության ընթացքում կայացվող միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկումը կարող է իրականացվել միայն գործի ըստ էության քննության արդյունքներով կայացված՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի բողոքարկման հետ միաժամանակ¹՝ բացառելու համար միջամտությունը ստորադաս դատարանի կողմից արդարադատության իրականացմանը²: Սակայն մյուս կողմից՝ առանձին միջանկյալ դատական ակտերի անմիջական բողոքարկման հնարավորության իսպառ բացառումը կարող է հանգեցնել դատական պաշտպանության, գործի ողջամիտ ժամկետում արդարացի քննության սահմանադրական և կոնվենցիոնալ իրավունքների ոտնահարմանը³: Քրեադատավարական տեսության մեջ գերիշխող

форма//Актуальные проблемы российского права, N4/2015, <http://cyberleninka.ru/article/n/promezhutochnoe-sudebnoe-reshenie-samostoyatelnoe-obzhalovanie-obosnovannost-i-protsessualnaya-forma>, **Шмилина Н. Ю.**, О некоторых проблемах апелляционного пересмотра промежуточных судебных решений по уголовным делам//Сибирский юридический вестник, N1/2013<http://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-problemah-apellyatsionnogo-peresmotra-promezhutochnyh-sudebnyh-resheniy-po-ugolovnym-delam>

¹ Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի հետ մեկտեղ կամ, այսպես կոչված, «հետաձգված» բողոքարկման իրավակարգավորումներն իրավաչափ է համարել նաև Սահմանադրական դատարանն իր 2010 թվականի նոյեմբերի 2-ի թիվ ՄԴՌ-922 և 2015 թվականի փետրվարի 10-ի թիվ ՄԴՌ-1190 որոշումներում: *Վերը հիշատակված՝ ՄԴՌ-922 որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը հղում է կատարել նաև Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 1995 թվականի հունվարի 10-ի՝ «Քաղաքացիական և առևտրային գործերով ապելացիոն համակարգերի և ընթացակարգերի ներդրման և դրանց գործունեության կատարելագործման մասին» թիվ R (95)5 հանձնարարականի 3-րդ հոդվածի «ժ» կետի այն կարգավորումներին, որ պետությունները կարող են «... հետաձգել որոշակի միջանկյալ հարցերի բողոքարկման իրավունքի իրականացումը՝ մինչև հիմնական գործով գլխավոր բողոքի ներկայացումը»:*

² Տե՛ս *Сухова О. А.*, Кассационное обжалование судебных решений в Российском уголовном процессе, дисс. ...канд. юрид. наук, Саранск, 2004, էջ 122:

³ Տե՛ս *Мизулина Е. Б.*, Пределы кассационного обжалования/Проблемы

մոտեցման համաձայն՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման սահմանները որոշելու չափանիշ կարող է լինել փոխզիջումը դատավորների անկախության և դատական պաշտպանության սկզբունքների միջև¹: Ջարգացնելով այս չափանիշը՝ ռուս դատավարագետները գործը դատական քննության նախապատրաստելու, գործի դատական քննության և վերաքննիչ վարույթի ընթացքում կայացված գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վճռաբեկ բողոքարկումը հնարավոր են համարվում պայմանով, որ այդ դատական ակտերի վերանայումը չի սահմանափակի ստորադաս դատարանի անկախությունը, եթե.

1) անձի խախտված իրավունքների ամբողջ ծավալով վերականգնումը վճռաբեկ դատարանի կողմից անգամ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը բեկանելուց հետո կարող է խնդրահարույց կամ անհնարին լինել.

2) դա կարող է ապահովել անձի իրավունքների, գործի քննության օրինական կարգի արագ կերպով վերականգնումը,

3) գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտը կապված է քրեական գործի հետագա քննության համար անհրաժեշտ պայման-

охраны прав и законных интересов личности в социалистическом уголовном праве и процессе. - Ярославль: Изд-во Ярослав, госуд. ун-та, 1985, էջ 92, **Колоколов И. Л.**, Судебная реформа: некоторые проблемы судостроительства, уголовного права и процесса, Курск, 1999, էջ 136:

¹ Իբրև նման հավասարակշռված կարգավորման բանաձև՝ ռուս դատավարագետներն առաջարկում են ՌԴ Սահմանադրական դատարանի 1998 թվականի հուլիսի 2-ի թիվ 20-Պ (Постановление Конституционного Суда РФ от 02.07.1998 N 20-П "По делу о проверке конституционности отдельных положений статей 331 и 464 Уголовно - процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобами ряда граждан") որոշման 3-րդ կետում տեղ գտած այն դրույթը, համաձայն որի՝ դատավորների անկախությունը չի խախտվում նախքան գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ կայացնելն այն միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման արդյունքում, որոնք ուղղակիորեն չեն առնչվում վերջնական դատական ակտի բովանդակությանը՝ ներառյալ գործի փաստական հանգամանքների, ապացույցների գնահատման, արարքի որակման, պատժի վերաբերյալ եզրահանգումներին: Տե՛ս **Сухова О. А.**, նշված աշխատությունը, էջ 151:

ներ ստեղծելու հետ.

4) բողոքաբերի վկայակոչած խախտումները վկայում են ոչ միայն այդ խախտմամբ իրականացված դատավարական գործողության կամ կայացված դատավարական որոշման անօրինականության մասին, այլև անօրինական են դարձնում դեռևս չիրականացված դատավարական գործողությունը կամ ամբողջ ծավալով չիրականացված քրեադատավարական գործունեությունը, հետևաբար նաև՝ ոչ արդարադատ դեռևս չկայացված գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը¹:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոգրյալը՝ եզրահանգում ենք, որ **որպես ընդհանուր կանոն՝ դատական քննության ընթացքում կայացված գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը պետք է բողոքարկվեն դատավճռի հետ միասին՝ երաշխավորելու համար դատարանների ներքին անկախությունը: Այս կանոնից իրավաչափ բացառություն կարող են համարվել այն դեպքերը, երբ անձի խախտված իրավունքների ամբողջ ծավալով վերականգնումը վճարել դատարանի կողմից անգամ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը բեկանելուց հետո կարող է խնդրահարույց կամ անհնարին լինել, և եթե դա չի խոչընդոտի ստորադաս դատարանում գործի ողջամիտ ժամկետում քննությանը:**

Վերոհիշյալ չափանիշների հաշվառմամբ՝ դատավարագետներն առավելապես միակարծիք են անձին ապօրինի կալանքի տակ պահելու կամ խափանման այլ միջոցներ կիրառելու, դրնփակ դատական քննություն անցկացնելու, պաշտպանության միջոց կիրառելու մասին միջնորդությունները մերժելու, դատական սանկցիա կիրառելու մասին որոշումների անմիջական բողոքարկման ընթացակարգ սահմանելու հարցում²: Ինչ վերաբերում է ինքնուրույն բողո-

¹ Տե՛ս *Сухова О. А.*, նշված աշխատությունը, էջեր 151-152, *Пальчикова М. В.*, Пределы и критерии обжалования промежуточных судебных решений по уголовным делам//Уголовный процесс. 2013, N1, էջեր 71-72, *Дорошков В. В.*, Пересмотр решений мирового судьи по уголовным делам в апелляционном порядке // Российская юстиция, 2002, N7, էջեր 39-41:

² Տե՛ս *Калмыков В. Б.*, նշված աշխատությունը, էջ 97, *Жеребятьев И.*,

քարկման ոչ ենթակա դատական ակտերին, ապա այդպիսիք առավելապես ստորին աստիճանի դատարանում գործի բնականոն քննությունն ապահովելու նպատակով բազմաթիվ դատավարական հարցերով կայացվող որոշումներն են, որոնց բողոքարկումը կարող է հանգեցնել վարույթի ձգձգման և հանգեցնել վերադաս դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի գործունեությանը անհարկի միջատության և ստորադաս դատարանի անկախության սահմանափակման: Խոսքն առավելապես վերաբերում է ապացույցների հետազոտման կարգ սահմանելու, ապացույցներ հետազոտելու, պահանջելու կամ առանձին ապացույցներ ապացուցողական զանգվածից հանելու վերաբերյալ միջնորդությունները մերժելու կամ բավարարելու մասին որոշումներին¹: Անդրադառնալով Օրենսգրքում այս առնչությամբ առկա կարգավորումներին՝ նախ, հարկ է նշել, որ վճռաբեկության կարգով բողոքարկման ենթակա են առաջին աստիճանի դատարանների՝ գործով վարույթը կասեցնելու, հանձնման մասին և դատական ակտերի կատարման կապակցությամբ որոշումների վերանայման արդյունքում վերաքննիչ դատարանի կայացրած դատական ակտերը (Օրենսգրքի 376.1-րդ հոդվածի 1-ին, 6-7-րդ կետեր): Բողոքարկման ենթակա՝ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի այս շրջանակը, սակայն, սպառիչ չէ, քանի որ Օրենսգրքի նույն 376.1-րդ հոդվածի 8-րդ կետը նախատեսում է նաև օրենքով սահմանված առանձին դեպքերում այլ դատական ակտերը (պաշտպանության միջոցների իրականացման դադարեցման, դատավարության մասնակից ճանաչելուց հրաժարվելու կամ այդ պահանջի լուծումը հետաձգելու, գրավը պետության եկամուտ դարձնելու մասին, երաշխավորողի մուծած դրամական գումարը պետության եկամուտ դարձնելու, դատական սանկցիա կիրառելու մասին (նաև վերաքննիչ դատարանի) որոշումները բողոքարկելու հնարավորություն):

Шамарлини Л., նշված աշխատությունը, էջ 84, *Лоджанская Т. И.*, նշված աշխատությունը, էջ 247, *Червоткин А. С.*, նշված աշխատությունը, էջ 98:

¹ Տե՛ս *Сухова О. А.*, նշված աշխատությունը, էջ 125:

Առանձին քննարկման կարիք ունի այն հարցը, թե արդյոք կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, փոփոխելու կամ վերացնելու մասին որոշումները բողոքարկելու օրենսդրական հնարավորությունը վերաբերում է նաև դատական քննության փուլում կայացվող համապատասխան որոշումներին: Քննարկվող խնդրի առնչությամբ Վճռաբեկ դատարանը Ն.Հարությունյանի գործով 2016 թվականի մարտի 30-ի ԵԱՆԴ/0081/01/14 որոշման մեջ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել մեղադրողի կողմից դատական քննության ընթացքում խափանման միջոցի բողոքարկման օրենսդրական հնարավորության առկայության մասին: Քննարկվող խնդրի առնչությամբ բավական հետաքրքրական մոտեցում է արտահայտել ՌԴ Սահմանադրական դատարանն իր 1998 թվականի հուլիսի 2-ի թիվ 20-Պ որոշմամբ¹, որով հակասահմանադրական է ճանաչել ՌԽՖՍՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված՝ առաջին ատյանի դատարանի որոշումների բողոքարկման օրենսդրական կարգավորումներն այն մասով, որով դրանք չեն նախատեսում անձի սահմանադրական իրավունքներն ու ազատությունները շոշափող՝ խափանման և դատավարական հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման կամ դրանց ժամկետի երկարաձգման հետ կապված որոշումները նախքան գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ կայացնելը բողոքարկելու հնարավորություն: ՌԴ Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ որոշմամբ որդեգրած մոտեցումն այն է, որ նշված որոշումների վերանայման հնարավորությունը ստորադաս դատարանին չի դնում վերադաս դատարանից կախվածության մեջ, քանի որ դրանք շոշափում քրեական գործի էությունը²: Այս դիրքորոշումը ՌԴ Սահմանադրական դատարանը զարգացրել և վերահաստատել է նաև իր 2004 թվականի փետրվարի 6-ի թիվ 44-Օ որոշման³

¹ Ст' у Постановление Конституционного Суда РФ от 2 июля 1998 г. N 20-П «По делу о проверке конституционности отдельных положений статей 331 и 464 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобами ряда граждан», http://sutyajnik.ru/rus/cases/judgments/con_sud/shalatonova.htm

² Ст' у *Сухова О.А.*, նշված աշխատությունը, էջ 113:

³ Ст' у Определение Конституционного Суда РФ от 06.02.2004 N 44-О "По

մեջ: Օ. Ա. Սուխովայի կարծիքով ՌԴ Սահմանադրական դատարանի այս դիրքորոշումը կոչված է երաշխավորելու դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը և բխում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետով ձեռքակալված կամ կալանավորված անձի համար երաշխավորված ողջամիտ ժամկետում դատաքննության կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունքից¹: Վերոշարադրյալ իրավական դիրքորոշումները, սակայն, որոշակի առարկությունների տեղիք են տալիս: Այսպես, քրեական վարույթի շրջանակներում անձի՝ իր նկատմամբ ընտրված կալանքի օրինականությունը վիճարկելու հնարավորությունը, ի հավելումն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի և դրանից անջատ, երաշխավորված է նաև 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով՝ համաձայն որի՝ ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է: Սակայն, եթե 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը ենթադրում է պետության պարտականությունը պարբերաբար ստուգել կալանավորման օրինականությունը, ապա 4-րդ կետը երաշխավորում է համապատասխան վարույթ նախաձեռնելու անձի իրավունքը²: Նշված կետի պահանջներին բավարարող՝ դատական վերանայման եղանակները կարող են տարբեր լինել՝ կախված ազատությունից զրկելու կոնկրետ տեսակից: Հիմնական պահանջն այն է, որ կալանքի օրինականությունը պետք է

жалобе гражданина Демьяненко Владимира Николаевича на нарушение его конституционных прав положениями статей 56, 246, 278 и 355 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации"

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_47218/

¹ Տե՛ս *Сухова О. А.*, նշված աշխատությունը, էջ 114:

² Տե՛ս *u Right to Liberty and Security under the European Convention on Human Rights (Article 5)*.

INTERIGHTS. Manual for Lawyers. Handbook, 2007, էջ 42:

[//http://www.interights.org/document/105/index.html](http://www.interights.org/document/105/index.html) *Ismoilov and Others v. Russia*, 2008 թվականի նոյեմբերի 8-ի վճիռ, գանգատ թիվ 30352/03, կետ 146:

ստուգվի ողջամիտ պարբերականությամբ¹: Ընդ որում, նույն 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չի պարտավորեցնում անդամ-պետություններին երաշխավորել երկրորդ ատյանի դատարանի կողմից կալանավորման օրինականությունը ստուգելու և անձին ազատ արձակելու միջնորդությունը քննության առնելու ընթացակարգեր²: Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը և հաշվի առնելով, որ դատական քննության փուլում անձը հնարավորություն ունի պարբերաբար բարձրացնելու կալանավորման օրինականության հարցը՝ կարծում ենք՝ իրավաչափ կարող է համարվել գործող օրենսդրական կարգավորման գործնականում այնպիսի մեկնաբանությունը, որ չնախատեսվի դատական քննության փուլում կալանավորման օրինականությունը վերադաս դատական ատյանում վիճարկելու ուղղակի օրենսդրական հնարավորություն: Մեր կարծիքով, նման մեկնաբանությունը հակասության մեջ չի մտնի կոնվենցիոնալ պահանջների հետ այնքանով, որ նախատեսված են դատական քննության փուլում անձի նախաձեռնությամբ կալանքի օրինականությունը պարբերաբար վիճարկելու մեխանիզմներ, իսկ վերոհիշյալ կոնվենցիոնալ նորմն էլ չի սահմանում երկրորդ ատյան երաշխավորելու պարտադիր պահանջ: Բացի այդ, նման կարգավորման համաչափության մասին է վկայում նաև այն, որ կալանքի կիրառման՝ հիմնավոր կասկածի առկայության պայմանը կապված է դեպքին անձի հնարավոր առնչության փաստի հետ: Եվ ստորադաս դատարանում գործի ըստ էության քննության փուլում վերադաս դատական ատյանի կողմից կալանավորման պայմանին անդրադառնալը և ստորադաս դատարանի դիրքորոշումից տարբեր մոտեցման ձևավորումը, ստորադաս դատարանի գործունեությանը միջամտելու և վերջինիս անկախությունը սահմանափակելու վտանգ է պարունակում:

¹ Տե՛ս *Herczegfalvy v. Austria*, 1992 սեպտեմբերի 24-ի վճիռ, գանգատ թիվ 10533/83, կետեր 75,77, *Blackstock v. the United Kingdom*, 2005 թվականի հունիսի 21-ի վճիռ, գանգատ թիվ 59512/00, կետ 44, *Shishkov v. Bulgaria*, 2003 թվականի հունվարի 9-ի վճիռ, գանգատ թիվ 38822/97, կետ 88:

² Տե՛ս *Kucera v. Slovakia*, 2007 թվականի հուլիսի 17-ի վճիռ, գանգատ թիվ 48666/99, կետ 107:

Կարծում ենք՝ առանձին քննարկման կարիք ունի բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժելու որոշման բողոքարկման հնարավորության հարցը, քանի որ այս առումով Օրենսգրքի ընդհանուր (174-րդ հոդվածի 4-րդ մաս) և հատուկ մասերը (380-րդ հոդվածի 2-րդ մասը) հակադիր օրենսդրական կարգավորումներ են նախատեսում¹: Բողոքարկման բաց թողած ժամկետը վերականգնելու հարցի լուծումը սերտորեն առնչվում է արդարադատության մատչելիության կարևորագույն իրավունքի հետ, դրանից է կախված անձի՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադատության կարգով բողոքարկելու եղանակով դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի հետագա իրացման հնարավորությունը: Ուստի կարծում ենք՝ բողոքարկման բաց թողած ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումը բողոքարկման առարկա դարձնելը անձի դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովման կարևոր երաշխիք է:

Առանձին անդրադարձի կարիք ունի տեսության մեջ լայնորեն քննարկվող՝ ինքնաբացարկի մասին որոշման բողոքարկման հարցը: Գործող Օրենսգիրքը նման հնարավորություն չի ընձեռում: Մինչդեռ ՀՀ դատական օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ ինքնաբացարկի մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել: Վճռաբեկ դատարանը Հ. Հովսեփյանի գործով 2010 թվականի փետրվարի 12-ի ԵԿԴ/0547/06/09 որոշման մեջ կոլիզիոն կանոնների կիրառմամբ այս հակասությունը լուծել է հօգուտ Օրենսգրքի՝ որպես

¹ Կ. Մնացականյանի գործով 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի ԵԿԴ/0236/06/08 որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ քննարկվող նորմերի միջև առկա կոլիզիան անհրաժեշտ է լուծել՝ նախապատվություն տալով Օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 2-րդ մասին: Կ. Կիրակոսյանի գործով ավելի ուշ՝ 2010 թվականի մայիսի 4-ին ընդունված ՀՅԲԴ/2/0149/01/08 որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ Օրենսգրքի 174-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա վարույթն իրականացնող վերադաս դատարանը պարտավոր է սեփական նախաձեռնությամբ, իսկ 380-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիման վրա՝ բացառապես իրավասու անձի միջնորդությամբ քննարկել և լուծել բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու հարցը վրա:

առավել վաղ ուժի մեջ մտած հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող ակտի: Քննարկման առարկա դարձնելով քաղաքացիական դատավարությունում համանման կարգավորումների համատեքստում դատական օրենսգրքի նշված նորմի գործնականում այն մեկնաբանությունը, որ օրենսդիրը նախատեսել է միայն ինքնաբացարկի մասին միջնորդությունը բավարարելու, սակայն ոչ մերժելու մասին որոշումը բողոքարկելու հնարավորություն՝ Սահմանադրական դատարանն իր 2010 թվականի սեպտեմբերի 28-ի ՄԴՈ-918 որոշման մեջ արտահայտել է իրավական մոտեցում առ այն, որ քննարկվող կարգավորումներն իրավակիրառական պրակտիկայում չեն կարող մեկնաբանվել այնպես, որ բացառվի այդ որոշումների վիճարկման իրավունքը՝ ինքնաբացարկի դեպքում՝ անմիջականորեն, ինքնաբացարկի միջնորդությունը մերժելու դեպքում՝ ըստ էության գործով կայացված դատական ակտի բողոքարկման շրջանակներում: Ճանաչելով պետության հայեցողությունը ինքնաբացարկի որոշման բողոքարկման **կարգի և ժամկետների ընտրության հարցում՝ Սահմանադրական դատարանն իր որոշման մեջ դիտարկում է արել առ այն, որ տարբեր երկրների** օրենսդրական կարգավորման պրակտիկայում գերապատվությունը տրվում է ոչ թե ինքնաբացարկի միջնորդությունը մերժելու մասին որոշման անմիջական բողոքարկմանը, որը լուրջ վտանգ կարող է ներկայացնել գործը ողջամիտ ժամկետում քննելու սկզբունքի իրացման հարցում, այլ, «հետաձգված բողոքարկմանը», որը նույնպես ապահովում է դատարանի իրավագործության երաշխավորման հարցում կողմերի իրավունքների իրացումը: Որոշ դատավարագետներ, սակայն, օրինակ, կողմ են ինքնաբացարկի միջնորդությունը մերժելու մասին որոշման անմիջական բողոքարկման կառուցակարգին այն հիմնավորմամբ, որ այս որոշման բողոքարկումը կոչված է բացառելու հետազայում դատական ակտի բեկանումն այն հիմքով, որ դատական ակտը կայացվել է դատարանի անօրինական կազմով¹: Բացի այդ, վերադաս դատական ատյանի

¹ Տե՛ս *Таран А. С.*, Обжалование решения суда об отводе. «Уголовное судопроизводство», 2011, №3, էջ 25, *Сухова О. А.*, նշված աշխատությունը, էջ 130, *Калмыков В. Б.*, նշված աշխատությունը, էջ 93:

կողմից այս որոշման վերանայումը չի սահմանափակում ստորադաս դատարանի անկախությունը, քանի որ այն վերաբերում է կոնկրետ կազմով գործի քննության հնարավորությանը, այլ ոչ թե գործի էությանը: Այդուհանդերձ, այս կարգավորումը կարող է նաև խնդրահարույց լինել: Այսպես, հաշվի առնելով վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքարկման ժամկետները՝ չի բացառվում այնպիսի իրավիճակ, երբ վճռաբեկ դատարանի կողմից դատական ակտի կայացման պահին (առավել ևս, եթե բողոքը վարույթ ընդունված լինի) առաջին ատյանի դատարանն արդեն իսկ կայացրած լինի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ: Այս դեպքում, հարց է ծագում, թե ինչ իրավական հետևանքներ է առաջացնելու վճռաբեկ դատարանի դատական ակտը: Որոշ տեսաբաններ այս իրավիճակից ելք համարում են ստորադաս դատարանում վարույթի կասեցումը: Սակայն նման կարգավորումն էլ խնդրահարույց է այն առումով, որ կարող է հանգեցել առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ողջամիտ ժամկետի խախտման: Բացի այդ, չի բացառվում բողոքարկման իրավունքի չարաշահման հնարավորությունը: Հաշվի առնելով քննարկված դրական և բացասական կողմերը՝ կարծում ենք՝ առավել հավասարակշռված օրենսդրական կարգավորում է հետաձգված բողոքարկման կառուցակարգը: Առկա բացասական կողմերի հետ մեկտեղ՝ այս դիրքորոշումը հիմնավորող փաստարկ կարող է լինել դատական ակտի հնարավոր բեկանումից հետո անձի իրավունքների ամբողջ ծավալով վերականգնման հնարավորությունը: Կարծում ենք՝ նույնպիսի մոտեցում պետք է դրսևորել նաև տեսության մեջ քննարկվող՝ գործն ըստ ընդդատության ուղարկելու և դռնփակ դատական նիստում անցկացնելու մասին որոշումներն ինքնուրույն բողոքարկելու հնարավորության օրենսդրական կանոնակարգման հարցում¹: Դրա հետ մեկտեղ, մեր կարծիքով, ինքնուրույն բողոքարկ-

¹ Դռնփակ դատական քննության անցկացնելու մասին որոշման ինքնուրույն բողոքարկման առումով նույնպիսի իրավական դիրքորոշում է արտահայտել նաև ՌԴ Սահմանադրական դատարանն իր 2007 թվականի հուլիսի 17-ի թիվ 622-Օ-Օ որոշման մեջ: См 'u Определение Конституционного Суда РФ от 17.07.2007 N 622-О-О "Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы

ման առարկա կարող է լինել դոնփակ դատական քննություն անցկացնելու մասին միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումը՝ անձնական կյանքի գաղտնիության իրավունքի համաժամանակյա պաշտպանության նկատառումներից ելնելով: Վերոհիշյալ դիրքորոշումը կարելի է հիմնավորել նրանով, որ հետագայում գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի հետ այս որոշման բողոքարկման արդյունքում դժվար կամ անհնար կարող է լինել խախտված իրավունքների ամբողջ ծավալով վերականգնումն անգամ դատական ակտի հնարավոր բեկանման պարագայում: Ընդ որում՝ պետք է ի նկատի ունենալ նաև, որ այս կտրվածքով մասնավոր կյանքի գաղտնիության իրավունքի խախտումն իր բնույթով կարող է և գործի ելքի վրա ազդող հանգամանք չլինել: Ուստի, այս դեպքում անձը կարող է առավելագույնը հավակնել իր իրավունքների խախտման փաստի արձանագրման և դրա արդյունքում կրած բարոյական վնասի փոխհատուցման: Մինչդեռ վերոհիշյալ որոշման ավելի վաղ (նախքան գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ կայացնելը) բողոքարկման պարագայում անձը կարող է հասնել իր համար առավել բարենպաստ իրավական հետևանքների, այն է՝ կանխել իր իրավունքի հետագա (շարունակական) խախտումը:

Առանձին քննարկման կարիք ունի վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշման բողոքարկման հնարավորության հարցը: Այսպես, Ա. Ղավալյանի գործով 2008 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ԵԿԴ/0225/06/08 որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ առանց օրենքով նախատեսված հիմքերի վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելը հանգեցնում է դատարանի մատչելիության իրավունքի խախտման: Մեկ այլ՝ Վ. Ալիխանյանի գործով 2009 թվականի հունիսի 2-ի թիվ ՀՅԲԴ/0046/01/08 որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանը

гражданина Скепского Владислава Вячеславовича на нарушение его конституционных прав частью девятой статьи 166, пунктом 4 части второй статьи 241, частью пятой статьи 278 и частью шестой статьи 355 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации",
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_71931/

քննարկվող որոշման ինքնուրույն բողոքարկման անհրաժեշտություներ հիմնավորել է նրանով, որ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, քանի որ Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 10.1 կետի համաձայն՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտեր են նաև առաջին ատյանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի վերաքննիչ բողոքարկման արդյունքում վերաքննիչ դատարանի կայացրած դատական ակտերը: Չնայած վերը հիշատակված ուղղակի օրենսդրական կարգավորմանը, կարծում ենք, վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը չի կարող դիտարկվել որպես գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ: Օրենսդրական կարգավորման այդ նույն տրամաբանությամբ ստացվում է, որ եթե առանց քննության է թողնվել գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտի դեմ բերված բողոքը, ապա նույն՝ առանց քննության թողնելու մասին որոշումն այս դեպքում գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտ է: Թե՛ գործն ըստ էության լուծող, և թե՛ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի դեմ բերված բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը կայացվում է ոչ թե դատական ակտի ըստ էության վերանայման, այլ բողոք բերելու դատավարական որոշակի պահանջներ պահպանված չլինելու հիմքով: Ուստի, կարծում ենք, անկախ բողոքարկման առարկայից՝ վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտ է: Այլ հարց է, որ այնքանով, որքանով այն բացառում է գործով հետագա վարույթը, և դրանով էապես սահմանափակում է դատական վերանայման իրավունքը, նշված որոշումը բողոքարկելու հնարավորություն չնախատեսելը կարող է հանգեցնել անձի դատական պաշտպանության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակման: Բացի այդ, վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշման բողոքարկման հնարավորության վերոշարադրյալ մեկնաբանությունները կարող են հանգեցնել նրան, որ վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու նույն որոշման վրա մի դեպքում կարող է տարածվել գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի բողոքարկման մեկամսյա, մեկ այլ դեպքում՝ գործն ըստ էության չլուծող

դատական ակտերի բողոքարկման 15-օրյա ժամկետը: Ուստի հստակ օրենսդրական կարգավորման նպատակով առաջարկում ենք այն դիտարկել որպես բողոքարկման ենթակա գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտ՝ համապատասխանաբար բողոքարկման 15-օրյա ժամկետը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք եզրահանգել, որ Օրենսգիրքը վճռաբեկ բողոքարկման առարկայի առումով նախատեսում է ընդհանուր առմամբ համաչափ օրենսդրական կարգավորումներ: Այդուհանդերձ, գործող օրենսդրական կարգավորումը զերծ չէ նաև թերություններից, որոնցից շատերը գործնականում վեր են հանվել դատական պրակտիկայում՝ Վճռաբեկ դատարանի և Սահմանադրական դատարանի որոշումներում: **Վերոգրյալի հիման վրա առաջարկում ենք օրենքում ուղղակիորեն սահմանել վերաբնիչ բողոքն առանց քննության թողնելու, ինչպես նաև դոնփակ դատական քննությունն անցկացնելու մասին միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումները բողոքարկելու հնարավորություն:**

Այժմ անդրադառնանք վճռաբեկ բողոքարկման ժամկետներին: Օրենսգիրքը նախատեսում է վճռաբեկ բողոք բերելու տարբերակված ժամկետներ¹: Այսպես, գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի դեմ վճռաբեկ բողոք կարող է բերվել մեկամսյա ժամկետում, իսկ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի դեմ՝ 15-օրյա ժամկետում, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ²: Սակայն եթե

¹ Նման տարբերակված կարգավորումը, համաձայն Սահմանադրական դատարանի 2012 թվականի դեկտեմբերի 18-ին ընդունված թիվ ՍԴՈ-1062 որոշման, միանգամայն իրավաչափ է և կապված է դրանց բնույթով պայմանավորված այն հանգամանքի հետ, որ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտին ծանոթանալու և վճռաբեկ բողոք պատրաստելու համար անձին անհրաժեշտ է ավելի երկար ժամանակահատված:

² Օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ այն բացառիկ դեպքերում, երբ գործի նախորդ դատական քննության ընթացքում թույլ են տրվել նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, անձի վիճակի բարելավման հիմքով վճռաբեկ բողոք կարող է բերվել առանց ժամկետի սահմանափակման, իսկ անձի վիճակի վատթարացման հիմքով՝ դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից վեցամսյա ժամկետում: Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի՝

գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետի սկիզբը հաշվարկում է դատական ակտի հրապարկման, ապա գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի դեպքում՝ ստացման պահից: Դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետի՝ հրապարակման պահից հաշվարկման կանոնի իրավաչափությանն անդրադարձել է Եվրոպական դատարանը ***Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի*** գործով որոշման մեջ, որով իրավական դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ. «(...) *վճարեկ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված տասնօրյա ժամկետի հաշվարկը վերաքննիչ դատարանի վճռի հրապարակման օրվանից հաշվարկելն ինքնին չի կարող դիտարկվել որպես կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում (...)* եթե այն ուղեկցվել է բավարար երաշխիքներով, որոնք իրավունք են տալիս բողոքարկող անձանց օգտվելու բողոքարկման ատյանի արդյունավետ մատչելիությունից, (...)»: Նման երաշխիք Եվրոպական դատարանը դիտարկել է օրենքի այն պահանջը, որ վերաքննիչ դատարանի դատավճիռը հրապարակման օրվանից ոչ ուշ, քան երեք օրվա ընթացքում հանձնվի դատապարտյալին (տե՛ս ***Mamikonyan v. Armenia*** գործով Եվրոպական դատարանի 2010 թվականի մարտի 16-ի վճիռը, գանգատ թիվ 25083/05): Նույն խնդրին անդրադարձել է նաև Սահմանադրական դատարանն իր 2012 թվականի հոկտեմբերի 16-ի թիվ ՍԴՌ-1052 որոշման մեջ և վերահաստատելով իր նախկին՝ 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ՍԴՌ-719, 2006 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ՍԴՌ-652, 2006 թվականի նոյեմբերի 16-ի թիվ ՍԴՌ-665, 2007 թվականի ապրիլի 9-ի թիվ ՍԴՌ-690 որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները դատական բողոքարկման իրավունքի արդյունավետ իրացման երաշխիքների վերաբերյալ՝ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ անձը «*պետք է ունենա ողջամիտ ժամկետ դատական ակտն ստանալուց կամ դրա ամբողջական տեքստն իր տրամադրության տակ ունենալուց, նրան պաշտոնապես հասա-*

հիմնարար խախտման հիմքով վերանայումը վերաքննություն կամ վճարեկություն չէ, ուստի իրավաչափ չէ դրա կանոնակարգումը վճարեկ դատարանում վարույթը կարգավորող բաժնում:

նելի լինելուց հետո հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար, իսկ բողոք այն դեպքերում, երբ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ողջամիտ ժամկետը խախտվում է բողոք բերող անձից անկախ պատճառներով, իրավունքի ուժով (*ex jure*) բաց թողնված ժամկետը պետք է համարվի հարգելի, այլ ոչ թե այդ հարցի լուծումը թողնվի դատարանի հայեցողությանը»: Վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումը Սահմանադրական դատարանը վերահաստատել է նաև արդեն իսկ հիշատակված ՄԴՈ-1062 որոշման մեջ: Նշված որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը բողոքարկման իրավունքն արդյունավետ իրականացնելու համար բավարար ժամանակ ապահովող երաշխիք է դիտարկել օրենքով սահմանված՝ արդեն իսկ հիշատակված այն պահանջի իրացումը, որ եռօրյա ժամկետում դատական ակտը տրամադրվի (հասանելի դարձվի) անձին և անձն առնվազն 27 օր ժամանակ ունենա հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար:

Գործնականում վճռաբեկ բողոքարկման ժամկետը հաշվարկվում է, համենայն դեպս, մինչև Սահմանադրական դատարանի 2015 թվականի դեկտեմբերի 22-ի թիվ ՄԴՈ-1249 որոշման ընդունումը, հաշվարկվում էր վերաքննիչ դատարանի դատական ակտի փաստացի ստացման պահից: Այսպես, եթե բողոքաբերը բաց էր թողել բողոք բերելու օրենքով սահմանված ժամկետը, քանի որ դատական ակտը ուշ էր հանձնվել, ապա անկախ բողոքարկման բաց թողած ժամկետը հարգելի համարելու միջնորդությունից, Վճռաբեկ դատարանը բողոքը համարում էր ժամկետում տրված և այն նախնական քննության էր առնում: Վերոշարադրյալից բխում է, որ Վճռաբեկ դատարանը գործնականում ավելի լայն երաշխիքներ էր տրամադրում, քան պահանջվում էր ՄԴՈ-1052 որոշմամբ, քանի որ այն չէր սահմանում, անկախ միջնորդության առկայությունից կամ բացակայությունից, բողոքարկման բաց թողած ժամկետը վերականգնելու իմպերատիվ պահանջ: Իսկ արդեն վերը հիշատակված՝ թիվ ՄԴՈ-1249 որոշմամբ հատուկ ընդգծվեց համապատասխան միջնորդություն ներկայացնելու պարտադիր պահանջը: Վերոհիշյալ որոշման ընդունմանը հաջորդեց բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդության բացակայության հիմքով վճռաբեկ բողոքները վերադարձնելու

պրակտիկան¹: Թեև բողոքը վերադարձնելու նման հիմք քրեադատավարական օրենքը չի նախատեսում, այդուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանի նման գործունեությունը կարելի է արդարացնել նրանով, որ այդ կերպ Վճռաբեկ դատարանի կողմից փորձ է կատարվել խուսափել պրակտիկայի կտրուկ փոփոխությամբ պայմանավորված՝ անձի դատական պաշտպանության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակումներից: Սակայն Վճռաբեկ դատարանի հետագա՝ 2016 թվականի առաջին քառամսյակում վճռաբեկ բողոքները ժամկետանց լինելու հիմքով առանց քննության թողնելու պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ Վճռաբեկ դատարանը գնացել է հակառակ ծայրահեղությամբ՝ որդեգրելով բողոքարկման ժամկետը ստացման պահից 27 օր հաշվարկելու մեկ այլ՝ սկզբունքորեն նոր մոտեցում²: Այս մոտեցման հիմքում ընկած էր Սահմանադրական դատարանի արդեն իսկ հիշատակված թիվ ՄԴՈ-1062 որոշման մեջ տեղ գտած այն դիրքորոշումը, որ. **«անձն առնվազն 27 օր ժամանակ ունենա հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար»**: Վճռաբեկ դատարանի այս քաղաքականությունը, կարծում ենք, որոշակի քննադատությունների տեղիք է տալիս: Գործող օրենսդրական կարգավորումներում որևէ փոփոխություն կամ լրացում կատարված չլինելու պարագայում դրանց մեկնաբանության այդկերպ կտրուկ փոփոխությունն առանց ծանրակշիռ հիմքերի Վճռաբեկ դատարանի գործունեությունը դարձնում է իրավական անորոշության աղբյուր, ինչն անհամատեղելի է արդարադատության մատչելիության և դատական պաշտպանության հիմնարար իրավունքների հետ: Եվ երկրորդ՝ Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ որոշման մեջ նշվում է, որ անձը ոչ թե առավելագույնը, այլ առնվազն 27 օր ժամանակ պետք է ունենա բողոք ներկայացնելու համար: Այլ կերպ՝ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը ոչ թե բողոքարկման՝ դատական ակտի ստացման պահից 27-օրյա ժամկետի տրամադրումն

¹ Տե՛ս օրինակ Վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի փետրվարի 3-ի թիվ ԳԴ/0001/01/15 որոշումը:

² Տե՛ս օրինակ Վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի մարտի 4-ի թիվ ԵՄԴ/0066/01/14 որոշումը:

է, այլ այն, որ բողոքարկման ժամկետները դատական ակտերի հրապարակման պահից հաշվարկելու կարգը գործող օրենսդրական կարգավորման տրամաբանության շրջանակներում անձին դատական ակտի ստացման պահից բողոքարկման համար առնվազն 27 օր տրամադրելու պարագայում համահունչ կլինի դատական պաշտպանության իրավունքին: Հենց ինքը՝ Սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով վարչական դատավարության շրջանակներում համարժեք օրենսդրական կարգավորման նույնկերպ մեկնաբանությանը, իր 2016 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ ՄԴՈ-1268 որոշման մեջ արձանագրել է, որ. **«առնվազն 27 օր ժամանակը» չի կարող դիտարկվել բողոք ներկայացնելու համար հաշվարկման ենթակա ինքնուրույն և առավելագույն ժամկետ: Միայն այն դեպքում, երբ դատական ակտի հրապարակման պահից օրենքով նախատեսված եռօրյա ժամկետում բողոքաբերը բողոքարկվող դատական ակտը ստացել կամ դրա ամբողջական տեքստն իր տրամադրության տակ է ունեցել (հասանելի է դարձել) պետք է ունենա առնվազն 27 օր ժամանակ, որպես նվազագույն ժամկետ, հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար»:** Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ որոշման ընդունումից հետո Վճռաբեկ դատարանի (մասնավորապես քրեական պալատի) կողմից բողոքարկման մեկամսյա ժամկետի հաշվարկի համար դարձյալ ելակետ է ընդունվել դատական ակտի ստացման պահը: Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը հետևողականորեն իրացնում է նաև ՄԴՈ-1249 որոշման մեջ ընդգծված այն դիրքորոշումը, որ այն դեպքում, երբ բողոքաբերը դատական ակտը ստացել է օրենքով նախատեսված եռօրյա ժամկետից հետո, ապա պետք է ներկայացնի բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդություն՝ կցելով համապատասխան հանգամանքը հավաստող ապացույցները:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքարկման ժամկետների սահմանման առումով գործող Օրենսգիրքը համաչափ օրենսդրական կարգավորում է նախատեսում, որը, սակայն, որոշակիորեն խնդրահարույց է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի ակտերի բողոքարկման ժամկետների հաշվարկման պահի առումով: Թեև դատական պրակտիկան որոշակիորեն փորձել է լուծել նշված խնդիրը, այդուհանդերձ, կարծում ենք՝ առավել նպատակահարմար կարող է լինել

բողոքարկման ժամկետները դատական ակտի ստացման պահից հաշվարկելու օրենսդրական կարգի նախատեսումը:

**ПРЕДМЕТ И СРОКИ КАССАЦИОННОГО ОБЖАЛОВАНИЯ:
НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ
ПРОБЛЕМЫ**

Гагик Казинян

*Декан юридического факультета ЕГУ,
доктор юридических наук, профессор,
академик НАН Республики Армения*

Суджян Татевик

*Ассистент кафедры уголовного процесса и криминалистики, ЕГУ,
кандидат юридических наук*

В статье рассматриваются некоторые теоретические и практические вопросы, связанные с законодательном урегулированием предмета и сроков кассационного обжалования. В частности, детально изучается проблема самостоятельного обжалования промежуточных судебных актов. На основе обобщения критериев выдвинутых в процессуальной теории, в статье делается попытка уточнить предмет кассационного обжалования. Так же в статье обсуждаются практические вопросы относительно сроков обжалования на основе анализа практики Кассационного Суда РА.

**SUBJECT AND TERMS OF CASSATION APPEAL: CERTAIN
THEORETICAL AND PRACTICAL ISSUES**

Gagik Ghazniyan

*Dean of the YSU Faculty of Law,
Doctor of Legal Sciences, Professor, Academician of the NAS RA*

Tatevik Sujyan

*Assistant Professor of the YSU Chair of Criminal
procedure and Criminalistics, Candidate of Legal Sciences*

The article analyzes certain theoretical and practical issues regarding legislative regulation of the subject and terms of cassation appeal.

Particularly, the issues of independent appeal of interim judicial acts are discussed in detail. Based on summary of the criteria prescribed in procedural theory an attempt is made to clarify the subject of cassation of appeal. Besides, the article discusses practical issues related to the terms of cassation appeal based on the analysis of the practice of the RA Cassation Court.

Բանալի բառեր՝ բողոքարկման առարկա, գործն ըստ էության լուծող դատական ակտեր, գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտեր, հետաձգված բողոքարկում, ինքնաբացարկի մասին որոշում, դռնփակ դատական քննություն անցկացնելու մասին որոշում, բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշում, բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժելու մասին որոշում.

Ключевые слова - предмет обжалования, судебные акты по существу дела, промежуточные судебные акты, отложенное обжалование, решение об отводе, решение о проведении закрытого судебного разбирательства, решение об оставлении жалобы без рассмотрения, решение об отклонении ходатайства о восстановлении пропущенного срока обжалования.

Key words - subject to appeal, judicial acts on the merits of the case, interim judicial acts, delayed appeal, the decision on withdrawal, the decision to hold a closed-door trial, the decision to leave the appeal without examination, the decision to reject the petition to restore the missed deadline for appeal.